

กล้วยไม้ฟ้าม่วย ราชนีแห่งขุนเขา

Vanda coerulea, the Queen of the Mountains

ผศ.ดร.จuthามาต พิลาดิ
คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ในปัจจุบัน พบว่า มีกล้วยไม้ลูกผสมมากมายที่มีลักษณะหน้าตาคล้ายคลึงกับ ฟ้าม่วย แวนดา สีสฟ้าไปจนถึงสีน้ำเงินเข้มจัด มีการปรับปรุงพันธุ์และการพบกลายพันธุ์ในธรรมชาติเอง พบทั้งฟ้าม่วยเผือก ฟ้าม่วยชมพู สีสฟ้าไปจนถึงสีเข้ม โดยเป็นไปได้ว่าอาจจะมียีนส่งของฟ้าม่วย ประมาณ 25% - 50% และบางต้น ก็คล้ายมากจนแทบแยกไม่ออกว่าเป็น ฟ้าม่วยแท้ หรือฟ้าม่วยลูกผสม เส้นโค้งของฟ้าม่วยอยู่ที่ปลายสมุ ของกลีบดอก ยิ่งลายสมุเข้มจะทำให้ความงดงามของฟ้าม่วยเพิ่มขึ้น

ฟ้าม่วยมีสารสำคัญทางพฤกษเคมีกลุ่มสารสตีลเบนอยด์ (Stilbenoids) เช่น อิมบริคาทิน (Imbricatin) ซึ่งเป็นสารหลักที่พบในฟ้าม่วย, เมทอกซีโคโลนิน (Methoxycoelonin) และโคโลนิน (Coelonin) กลุ่มสารประกอบฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์ (Phenolics & Flavonoids) เช่น ทิกานทอล (Gigantol) และฟลาโวนิดิน (Flavidin) นอกจากนี้ฟ้าม่วยยังถูกนำมาวิจัยอย่างแพร่หลายในอุตสาหกรรม ความงาม เนื่องจากช่วยกระตุ้นโปรตีนที่กักเก็บน้ำในผิว (เช่น Aquaporin 3) ป้องกันริ้วรอย และช่วยยืด อายุเซลล์ผิว กล้วยไม้ฟ้าม่วยจึงถือว่าเป็นกล้วยไม้ที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางค่อนข้างสูง อีกชนิดหนึ่ง

การขยายพันธุ์กล้วยไม้ฟ้าม่วยเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาสายพันธุ์

ในการขยายพันธุ์กล้วยไม้ฟ้าม่วยในสภาพป่าหรือสภาพธรรมชาติอัตราการขยายพันธุ์ค่อนข้างต่ำ และมีการเจริญเติบโตค่อนข้างช้า ประกอบกับสภาพแวดล้อม สภาพภูมิอากาศแปรปรวน ทำให้มีการนำ ฝักกล้วยไม้มาขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อและมีการนำต้นที่อนุบาลปลูกลงในป่าเพื่อ การอนุรักษ์กล้วยไม้ไม่ให้มีการสูญพันธุ์ เช่น โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษในพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และสวน พฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ฟ้าม่วย (*Vanda coerulea*) กล้วยไม้กลุ่มสกุล *Vanda* เป็นกล้วยไม้ที่มีถิ่นกำเนิดบนพื้นที่ ในแนวเทือกเขาหิมาลัยตั้งแต่อินเดีย พม่า ลาว และภาคเหนือของไทย มีชื่อเสียงมาช้านาน เมื่ออ่ยถึง เอื้องฟ้าม่วยแล้ว นักปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ล้วนอยากครอบครอง เส้ากันว่าเป็นกล้วยไม้ล้ำค่า หายากที่สุดใน สมัยก่อน และได้รับการยอมรับว่าเป็นกล้วยไม้ที่สวยงามที่สุดชนิดหนึ่งของโลก นอกจากผู้คนที่ใช้ชีวิต กับหุบเขาแล้ว ชาวพื้นราบแทบไม่มีโอกาสได้ครอบครอง กล้วยไม้ชนิดนี้จึงเป็นัญมณีสีฟ้าที่ล้ำค่า ที่หลายคนต่างหมายปองและอยากมีไว้ครอบครอง

ฟ้าม่วยพบได้ตามในป่าดิบเขาของภาคเหนือ พบตามความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 1,000 เมตร เป็นต้นไป นอกจากชื่อ ฟ้าม่วย แล้ว กล้วยไม้ชนิดนี้ยังรู้จักกันในอีกหลาย ๆ ชื่อ อาทิเช่น พอดอนญา และพอก็อก เป็นต้น จังหวัดที่พบว่ามี ฟ้าม่วย ขึ้นอยู่นั้นได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และตาก ในสมัยหนึ่ง ฟ้าม่วย เป็นกล้วยไม้ที่เป็นที่ต้องการของนักเลี้ยงขนาดใหญ่ที่มีการจ้างวานให้ชาวบ้านที่อาศัย บนภูเขานำ ฟ้าม่วย เก็บใส่กระสอบเพื่อนำมาจำหน่ายในท้องตลาดให้กับนักเลี้ยงกล้วยไม้ ทำให้ ฟ้าม่วย ในภาคเหนือลดน้อยลงจนน่าตกใจและใกล้สูญพันธุ์ ไชเตส ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศ มีวัตถุประสงค์ ที่จะรักษาพันธุ์พืชและสัตว์ป่า จึงขึ้นทะเบียน ฟ้าม่วย ไว้ในบัญชีพืชอนุรักษ์บัญชี 1 ร่วมกับกล้วยไม้สกุล รongkhanari พืชอนุรักษ์บัญชี 1 หมายถึง ชนิดพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ห้ามทำการค้าระหว่างประเทศโดย เต็ดขาด ทั้งการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านชนิด ทั้งนี้ต้นที่จะจำหน่ายไปต่างประเทศจะต้องเป็นต้น ที่ได้จากการขยายพันธุ์ เทียมเท่านั้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2549 มีการเพิ่มกอนรายชื่อ ฟ้าม่วย ออกจาก บัญชี 1 เป็นบัญชี 2 แทน โดยสามารถปั่นตาหรือเพาะเมล็ดในห้องปฏิบัติการ แล้วนำมาปลูกเลี้ยง ในประเทศกันอย่างแพร่หลาย ทำให้มีการนำส่งออกและมีการนำฟ้าม่วยไปพัฒนาสายพันธุ์กล้วยไม้ ลูกผสมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

Vanda coerulea, the Queen of the Mountains

Asst. Prof. Dr. Jutamas Piladee
Faculty of Agricultural Production, Maejo University

Currently, it is found that there are many hybrid orchids that bear a striking resemblances to *Vanda coerulea*, ranging in color from light blue to dark blue. It is possible that the orchid may have around 25-50% genes. Interestingly, some plants are so similar that it's almost impossible to distinguish them from true Vanda orchids or hybrids. Indeed, the charm of the Vanda orchid lies in the intricate patterns of its petals. The darker the patterns, the more beautiful the Vanda orchid becomes.

Vanda coerulea contains important phytochemicals from the stilbenoids group, such as imbricatin (main compound), methoxycoelonin and flavidin. In addition, *Vanda coerulea* is widely researched in the beauty industry since it helps stimulate proteins that retain water in the skin (e.g. Aquaporin 3). It also helps prevent wrinkles and extends the lifespan of skin cells. Therefore, *Vanda coerulea* is considered to be a relatively important orchid species in the cosmetics industry.

Propagation of *Vanda coerulea* for conservation and breeding purposes.

In wild or natural conditions, the propagation rate of *Vanda coerulea* is relatively low, and its growth is quite slow. Coupled with fluctuating environmental and climatic conditions, tissue culture propagation of the orchid is now being carried out using seed pods. The resulting seedlings are released back into the wild to conserve the orchid and prevent its extinction. For examples, there are the project to restore Thai orchids to the wild of Maejo University initiated by Her Majesty Queen Sirikit and Queen Sirikit botanic Garden in Chiang Mai province.

Vanda coerulea belongs to the genus Vanda, which is native to the Himalayan Mountain range, extending from northern India, Myanmar, Laos and northern Thailand. When it comes to *Vanda coerulea*, orchid growers all want to own one because it has a long-standing reputation and was extremely rare in the past. Moreover, it is widely acknowledged that *Vanda coerulea* is one of the most beautiful orchids in the world. Apart from the people living in the valleys, people in the lowlands have almost no opportunity to own this orchid. This type of orchid is therefore a precious blue gem, highly sought after and desired by many to possess.

Vanda coerulea can be found in the evergreen forest of northern Thailand, at altitudes of 1,000 meters above sea level. This orchid is also known by many other names such as: Podonya and Potok. The provinces when *Vanda coerulea* is found are Chiang Mai, Chiang Rai, Mae Hong Son and Tak. In the past, *Vanda coerulea* was a highly sought-after orchid among orchid growers, to the point that villagers living in the mountains were hired to bring sacks of *Vanda coerulea* to sell in the market to orchid growers. This has caused the number of *Vanda coerulea* plants in northern Thailand to decline to an alarming level and bring them close to extinction. CITES, an international organization dedicated to preserving wildlife and plant species, has listed *Vanda coerulea* in Appendix I, along with the genus *Dendrobium labata*. In fact, Appendix I refers to endangered wild plants species and international trade is strictly prohibited. However, the plants intended for export must be those obtained through artificial propagation. It was not until 2006 that *Vanda coerulea* was removed from Appendix I and moved to Appendix II, allowing it to be widely cultivated in the country. Importantly, the cultivation is done through tissue culture or seed propagation in laboratories. This has led to exports and the development of hybrid orchid varieties both domestically and internationally.

